

Шайлоо мыйзамдарынын
ченемдерин бузгандыгы үчүн
юридикалык жоопкерчилик
маселелери боюнча

КОЛДОНМО

ЖК ШАЙЛОО
ВЫБОРЫ
ELECTIONS
2020

Шайлоо мыйзамдарынын ченемдерин бузгандыгы үчүн юридикалык жоопкерчилик маселелери боюнча колдонмо Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясынын мүчөлөрү жана Шайлоолор жөнүндө мыйзамдарды өркүндөтүү боюнча жумушчу топтун эксперттери тарабынан иштелип чыкты.

Колдонмо шайлоо жөнүндө мыйзам ченемдерин бузгандыгы үчүн адамдарды жана шайлоо процессинин катышуучуларынын субъекттерин жоопкерчиликке тартуу маселелери жана жол-жоболору менен кызыккан бардык адамдарга, ошондой эле Кыргыз Республикасында ачык демократиялык шайлоолорду өткөрүүгө кызыкдар болгон жактарга пайдалуу болот.

Бул Колдонмо Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине ачык жана адилет шайлоону өткөрүү боюнча Кыргыз Республикасынын аракеттенүүсүн колдогон Бишкектеги ЕККУнун Программалык офисинин жана Кыргыз Республикасындагы БУУнун Өнүктүрүү программасынын (БУУӨП) көмөгүндө жана финансылык колдоосунда басып чыгарылды.

Бул Колдонмодо билдирилген пикирлер, тыянактар, корутундулар жана сунуштар авторлордун көз карашын жана тажрыйбасын билдирет жана Бишкектеги ЕККУнун Программалык офисинин жана Кыргыз Республикасындагы БУУнун Өнүктүрүү программасынын көз карашын чагылдырбайт.

Авторлор:

Г. К. Джурабаева – КР БШК мүчөсү

А. Я. Бит-Аврагим – КР Башкы прокуратурасынын башкармалыгынын улук прокурору

А. М. Усупбекова – «Жарандык платформа» КФ директору,

Б. Р. Пирманов – милициянын полковниги, Соттук-укуктук реформага мониторинг жүргүзүү боюнча эксперттик-жумушчу топтун мүчөсү

К. Б. Мамытова – эксперт, Шайлоолор жөнүндө мыйзамдарды өркүндөтүү боюнча жумушчу топтун мүчөсү

М. А. Камчибекова – юрист, шайлоо боюнча эксперт

Тиражы 2000 д.

«Триада Принт» ЖЧК басмаканасында басылды

720021, Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Гоголь көч., 28 а

Шайлоо мыйзамдарынын ченемдерин
бузгандыгы үчүн юридикалык
жоопкерчилик маселелери боюнча
КОЛДОНМО

ЖК ШАЙЛОО
ВЫБОРЫ
ELECTIONS
2020

Бишкек шаары – 2020-жыл

МАЗМУНУ

Киришүү.....	3
1. Шайлоо мыйзамдарынын ченемдерин бузгандыгы үчүн жоопкерчилик.....	5
1.1. Конституциялык-укуктук жоопкерчилик.....	6
1.2. Кыргыз Республикасынын Бузуулар жөнүндө кодексинде белгиленген жоопкерчилик.....	12
1.3. Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодексинде белгиленген жоопкерчилик.....	19
1.4. Кыргыз Республикасынын Жазык кодексинде белгиленген жоопкерчилик.....	20
2. Шайлоолорду даярдоо жана өткөрүү мезгилинде укук коргоо органдары жана прокуратура органдары.....	24
3. Бузууларга чара көрүү жана көрүлгөн чаралар тууралуу маалымдоо.....	27
4. Шайлоо комиссиялары тарабынан даттанууларды жана арыздарды эсепке алуу жана мониторинг жүргүзүү.....	31

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасында өткөрүлгөн реформа жаңы шайлоо моделин түзүүгө мүмкүнчүлүк берди, ал шайлоо процессинин бардык этаптарынын ачыктыгын камсыз кылды, жарандардын өз эркин көз карандысыз билдирүүсү үчүн шарттарды камсыз кылды жана добуш берүүнүн аныктыгын жогорулатты:

- ▶ “бир шайлоочу – бир добуш” принцибин ишке ашыруу добуш берүүгө катышкандардын санын бурмалоо мүмкүндүгүн жокко чыгарды, шайлоочулардын тизмесин түзүү жол-жобосунун айкындыгы жана добуш берүү күнү шайлоочуларды биометрикалык идентификациялоо “айлампаларды” болтурбай, ал эми бюллетендерди жапырт таштоону жашыруу мүмкүн болбогондуктан жокко чыгарылды;

- ▶ добуш берүүнүн жыйынтыгын эсептөөнүн тактыгы жана толук ачык-айкындыгы добуштарды эсептөө боюнча УШКнын аракеттерин тыштан контролдоо жана талдоо инструменттерин кеңейтүүдөн улам камсыз кылынды, АЭУ жыйынтыгын кол менен эсептөөнүн жыйынтыгы менен салыштыруу мүмкүндүгү, ар бир участкактон протоколдорунун көчүрмөлөрүн жана шайлоочуларды идентификациялоо жөнүндө отчетторунун көчүрмөлөрүн дароо кол менен эсептөө аяктаар менен БШКнын сайтына жиберүү функциясын киргизүү добуш берүүнүн жыйынтыгын бурмалоо мүмкүндүгүн жокко чыгарды;

- ▶ участкалардагы АЭУдан натыйжаларды КР БШКнын серверине тез контактсыз жиберүү жана участкактордон добушту кол менен эсептөөнүн жыйынтыктарын серверде автоматтык түрдө жалпылоо, натыйжалуу жарандык контроль үчүн шарттарды түзүү (добуш берүүнүн жыйынтыгын оперативдүү жарыялоо жана идентификациялоо жөнүндө отчеттордун көчүрмөлөрү, АЭУнун жыйынтыгынын көчүрмөлөрү, добуш берүүнүн жыйынтыгы жөнүндө УШКнын жана АШКнын протоколдорунун көчүрмөлөрү менен УШКдагы, АШКдагы бардык байкоочуларды камсыз кылуу аркылуу) добуш берүүнүн жыйынтыгын бурмалоонун жана кайсы бир талапкерлердин пайдасына добуш берүүнүн жыйынтыгын мыйзамсыз өзгөртүү мүмкүндүгүн жокко чыгарат, б.а. шайлоонун уюштуруучулары тарабынан коррупциянын болушун толугу менен жоёт;

► добуш берүүгө катышуунун жана добуш берүүнүн жыйынтыгын чыгаруунун жетишилген тактыгы жана ачык-айкындыгы добуш берүүнүн жашыруундугун сактоо боюнча натыйжалуу чаралары менен бирдикте жарандардын өз эркин көз карандысыз билдирүүсү үчүн шарттарды жакшыртты жана шайлоолордун жүрүшүндө шайлоодогу атаандаштыкты ырааттуу түрдө күчөтүү үчүн негиз болуп берди;

► даректин регистрин тактоо жана шайлоочулардын ачык-айкын иштеген порталын пайдалануу менен Калктын бирдиктүү мамлекеттик реестрин (КБМР) түзүү боюнча кабыл алынган ырааттуу чаралар шайлоочулардын тизмесинин инклюзивдүүлүгүн жогорулатты: шайлоочулардын тизмесине киргизилген жарандардын саны жана добуш берүүгө катышкандардын саны реформаны жүргүзүү мезгилинде кыйла өстү.

Мына ошентип көрүлгөн чаралар шайлоо комиссияларындагы коррупциянын мүмкүндүгүн жокко чыгарды, добуш берүүнүн жыйынтыгына шайлоо комиссияларынын мүчөлөрүн сатып алуу жана аларга административдик кысым көрсөтүү аркылуу таасир этүү мүмкүн болбой калды. Бирок кабыл алынган чаралар шайлоочуларды сатып алуунун активдешүүсүнө жана административдик ресурстун башка түрлөрүн кыянаттык менен пайдаланууга алып келди. Укук колдонуу практикасы бузууларды болтурбоого жана күнөөлүү адамдарды жоопкерчиликке тартууга мүмкүндүк берген реалдуу механизмдерди түзүү үчүн колдонуудагы ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөрдү киргизүү зарылдыгын көрсөттү. Ушул максаттарда 2019-жылдын августунда жана 2020-жылдын июлунда бир катар мыйзамдарга шайлоочулардын добуштарын сатып алуу жана административдик ресурстун башка түрлөрүн кыянаттык менен пайдалангандыгы үчүн санкцияларды караган ченемдер киргизилген.

Бардык бул өзгөртүүлөр 2018-2020-жылдарга Кыргыз Республикасынын шайлоолор жөнүндө мыйзамдарын өркүндөтүү стратегиясында каралган милдеттерди ишке ашырууга багытталган.

Кабыл алынган мыйзамдуу чаралар анын ичинде төмөнкүлөргө багытталган:

- жарандардын шайлоо укуктарын коргоону жакшыртуу,
- шайлоо мыйзамдарын бузууларды алдын алуу, бөгөт коюу механизмдеринин натыйжалуулугун жогорулатуу жана шайлоо мыйзамдарын бузуу үчүн жоопкерчиликке тартуу,

- административдик ресурсту кыянаттык менен пайдаланууга каршы күрөшүүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу,
- шайлоонун жүрүшүндө бузууларга натыйжалуу санкцияларды киргизүү,
- шайлоонун жүрүшүндө бузууларга даттанууларды кароонун тартибин, шайлоо талаш-тартыштарын чечүүнүн тартибин өркүндөтүү,
- ыкчам чара көрүүчү координациялык топтордун иштөө тартибин аныктоо,
- шайлоо комиссияларынын даттануулардын реестрин милдеттүү жүргүзүүсүн укуктук жактан бекемдөө.

Белгиленген милдеттерди ишке ашыруу өзүнө мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, прокуратура органдарынын, ички иштер органдарынын жана шайлоо комиссияларынын шайлоо талаш-тартыштарын чечүү жана жарандардын шайлоо укуктарын, шайлоо мыйзамдарын бузууну токтотуу үчүн өз ара активдүү аракеттенүүсүн камтыйт.

1. ЖООПКЕРЧИЛИКТИН ТҮРЛӨРҮ

Шайлоо мыйзамдарын бузгандыгы үчүн жоопкерчиликтин төмөнкү түрлөрү каралган:

- конституциялык-укуктук (шайлоо) жоопкерчилик;
- Кыргыз Республикасынын Бузуулар жөнүндө кодекси менен белгиленген жоопкерчилик;
- Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодекси менен белгиленген жоопкерчилик;
- Кыргыз Республикасынын Жазык кодекси менен белгиленген жоопкерчилик.

1.1. КОНСТИТУЦИЯЛЫК-УКУКТУК (ШАЙЛОО) ЖОПКЕРЧИЛИК

Шайлоо жоопкерчилиги конституциялык-укуктук (шайлоо) жоопкерчиликтин бир түрү болуп эсептелет жана шайлоо мыйзамдарынын талаптарын бузган учурда келип чыгат. Шайлоо жоопкерчилиги не тартуу маселелери участкалык, аймактык жана Борбордук шайлоо комиссиялары тарабынан каралат.

Шайлоо укук бузууларынын субъекттери төмөнкүлөр болушу мүмкүн:

- шайлоочулар,
- байкоочулар (талапкерлердин, саясий партиялардын байкоочулары, коомдук, эл аралык байкоочулар),
- жалпыга маалымдоо каражаттары, интернет-басылмалар,
- шайлоо комиссиялары,
- шайлоо комиссияларынын мүчөлөрү,
- мамлекеттик бийлик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдары,
- талапкерлер, саясий партиялар.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык төмөнкү адамдар жоопкерчилик тартат:

1. Кыргыз Республикасынын жаранынын шайлоо жана шайлануу укугуна күч колдонуу, алдоо, коркутуу, будамайлоо же башкача жол менен **тоскоолдук кылган**, же болбосо добуш берүүнүн жашыруундугун **бузган**;

– шайлоочулардын тизмелери менен таанышууга жарандардын укугун бузган;

– талапкерди колдоп кол коюуга жарандарды мажбурлаган же кол коюусуна тоскоолдук кылган, ошондой эле бул кол коюуларды жасалмалоого катышкан;

– шайлоочуларды сатып алууну жүргүзгөн.

2. Шайлануу максатында өзүнүн кызмат ордунан же кызматтык абалынын артыкчылыгынан пайдаланган же катталган шайлоочулар

жөнүндө маалыматтарды өз учурунда түзбөгөн жана көрсөтүлгөн маалыматтарды тиешелүү шайлоо комиссияларына жөнөтөөр алдында тактабаган;

- шайлоону каржылоо эрежелерин бузган, анын ичинде шайлоо комиссияларына каражаттарды которууну создуктурган;

- жарандарга башка адамдар үчүн добуш берүүгө мүмкүнчүлүк берүү максатында шайлоо бюллетендерин берген;

- шайлоо документтерин оңдоону жүзөгө ашырган, билип туруп жалган документтерди түзгөн жана берген;

- билип туруп добуштарды туура эмес эсептөөнү жүргүзгөн же добуш берүүнүн жыйынтыгын, шайлоонун натыйжасын аныктоону билип туруп туура эмес чыгарган же өздөрүнө жүктөлгөн милдеттерге карабастан добуш берүүнүн жыйынтыктары, шайлоонун натыйжалары жөнүндө маалыматтарды бербеген же жарыялабаган.

3. Талапкерлер, саясий партиялар жөнүндө жазган маалыматтарды билип туруп тараткан, же талапкердин, жубайынын жана (же) талапкердин, талапкерлердин, саясий партиялардын өкүлдөрүнүн жакын туугандарынын, алардын өкүлдөрүнүн ар-намысына жана кадыр-баркына шек келтирген башка аракеттерди жасаган;

- шайлоо комиссияларынын мүчөлөрүнүн, байкоочулардын, эл аралык байкоочулардын, талапкерлердин, саясий партиялардын, жалпыга маалымдоо каражаттарынын өкүлдөрүнүн укуктарын, анын ичинде маалыматтарды жана шайлоо документтеринин көчүрмөлөрүн өз учурунда алуу укугун бузган;

- байкоочуларды, эл аралык байкоочуларды, талапкерлерди, талапкерлердин, саясий партиялардын, талапкерлердин жана саясий партиялардын өкүлдөрүнүн, жалпыга маалымдоо каражаттарынын өкүлдөрүнүн тизмелерин каттоодон негизсиз баш тарткан;

- шайлоо участкаларында шайлоо укуктарын жүзөгө ашырууга тоскоолдук кылган;

- шайлоо алдындагы үгүттү жүргүзүү эрежелерин бузган, анын ичинде добуш берүү күнүнөн мурунку күнү жана добуш берүү күнү үгүт жүргүзгөн;

– шайлоо комиссиялары тарабынан өз милдеттерин аткарышына байланышкан алардын ишине тоскоолдук кылган же ага мыйзамга каршы кийлигишкен;

– добуш берүү үчүн жайдан шайлоо бюллетендерин алып чыккан;

– шайлоону даярдоого жана өткөрүүгө каражаттардын чыгымдалышы жөнүндө отчетторду бербеген же жарыялабаган, талапкерлердин, саясий партиялардын шайлоо фонддорунун финансылык отчетторун жана шайлоону өткөрүүгө бөлүнгөн бюджеттик каражаттардын чыгымдалышы жөнүндө финансылык отчетторду бербеген же жарыялабаган жактар;

– шайлоого катышуу үчүн мыйзам менен каралган өргүү берүүдөн баш тарткан иш берүүчүлөр.

ШАЙЛОО КОМИССИЯЛАРЫ САЛУУЧУ ЖАЗА ЧАРАЛАР

Шайлоо жазасын салуунун негиздери жана тартиби шайлоо жөнүндө мыйзамдар менен каралган.

Арыздар (даттануулар) шайлоо процессинин субъектине анын шайлоо укуктары бузулгандыгы, чечимдер кабыл алынгандыгы, аракеттер (аракетсиздиктер) жасалгандыгы жөнүндө белгилүү болгон учурдан тартып токтоосуз, бирок **3 календардык күндөн кечиктирилбестен** берилет.

Арыздарды (даттанууларды), ошондой эле шайлоо укуктарын, шайлоо жөнүндө мыйзамдарды бузуулар жөнүндө маселени кароодо кызыкчылыктары бар тараптарга, жактарга же алардын өкүлдөрүнө кароонун күнү, убактысы жана орду жөнүндө кабарланат. Көрсөтүлгөн жактар каралып жаткан маселенин маңызы боюнча түшүндүрмөлөрдү берүүгө жана далилдерди келтирүүгө укуктуу.

Шайлоого даярдыктын жүрүшүндө келип түшкөн арыздар (даттануулар) келип түшкөн учурдан тартып шайлоо комиссиялары же соттор тарабынан **3 күндүк мөөнөттө**, ал эми **добуш берүү күнү же добуш берүү күнүнөн мурунку күнү – токтоосуз** каралууга тийиш.

Эгерде арызда (даттанууда) камтылган фактылар кошумча текшерүүнү талап кылса, алар боюнча чечимдер 5 күндүк мөөнөттөн кечиктирилбестен кабыл алынат. Чечим кабыл алган органдын кол коюлган жана мөөрү менен ырасталган чечими арыздануучуга жазуу жүзүндө токтоосуз тапшырылат.

Даттануу тартиби

Жарандардын шайлоо укуктарын бузган шайлоо комиссияларынын чечимдерине жана (же) аракеттерине (аракетсиздигине) арыздар (даттануулар) менен шайлоочулар, талапкерлер, саясий партиялар, коммерциялык эмес уюмдар, алардын өкүлдөрү жана байкоочулар кайрыла алат.

Шайлоо процессинин катышуучуларынын шайлоо укуктарын бузган участкалык шайлоо комиссияларынын, алардын кызмат адамдарынын чечимдерине жана (же) аракеттерине (аракетсиздиктерине) аймактык шайлоо комиссиясына даттанылат.

Кабыл алынган чечимдерге арыздар (даттануулар) чечим чыккан учурдан тартып 3 календардык күндүн ичинде берилет.

Шайлоо процессинин катышуучуларынын шайлоо укуктарын бузган аймактык шайлоо комиссияларынын, алардын кызмат адамдарынын чечимдерине жана (же) аракеттерине (аракетсиздиктерине) Борбордук шайлоо комиссиясына даттанылат.

Борбордук шайлоо комиссиясынын чечимдери жана (же) аракеттери (аракетсиздиктери) биринчи инстанциядагы сотко (Бишкек шаарынын административдик сотуна) даттанылат.

Биринчи инстанциядагы соттун (Бишкек шаарынын административдик сотунун) чечими – Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна даттанылат. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун чечими биротоло болуп саналат жана даттанылууга болбойт.

КР ЖОГОРКУ КЕНЕШИНЕ ДЕПУТАТТАРДЫ ШАЙЛОО

Шайлоо комиссияларынын ДОБУШ БЕРҮҮНҮН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫН БЕЛГИЛӨӨ ЖАНА ШАЙЛООНУН НАТЫЙЖАЛАРЫН АНЫКТОО ЖӨНҮНДӨ чечимдерине арыз (даттануу) менен төмөнкүлөр кайрыла алышат :

- талапкерлер;
- саясий партиялар;
- талапкерлердин өкүлдөрү жана байкоочулары;
- саясий партиялардын өкүлдөрү жана байкоочулары

3 күн (кошумча текш. 5 күн)

АШК

3 күн (кошумча текш. 5 күн)

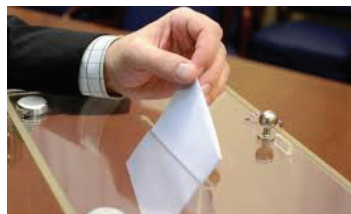
БШК

3 күн (кошумча текш. 5 күн)

**Бишкек ш.
административдик соту**

3 күн (кошумча текш. 5 күн)

КР Жогорку соту

КӨНҮЛ БУРУНУЗДАР!!!

Кыргыз Республикасынын Административдик-процесстик кодексинин 201-беренесинин 3, 7-бөлүктөрүнө ылайык УШКнын, АШКнын чечимдери жогору турган шайлоо комиссиялары тарабынан тийиштүү даттануулар каралгандан кийин гана сотко даттанылат. БШКнын чечими (же) аракети/аракетсиздиги түздөн түз Бишкек шаарынын административдик сотуна даттанылат.

СОТТО АРЫЗ ТӨМӨНКҮЧӨ КАРАЛАТ:

Соттук жыйналыштын убактысы жана орду тууралуу талаптагыдай кабарландырылган көрсөтүлгөн жактардын сотко келбей калышы ишти карап чыгууга жана чечүүгө тоскоолдук болуп саналбайт.

Биринчи инстанциядагы соттун мыйзамдуу күчүнө кирген чечими чечим чыгарылган учурдан тартып 3 календардык күндүн ичинде кассациялык инстанциядагы сотко кассациялык тартипте даттанылышы мүмкүн.

Даттанууну берүү мөөнөтү калыбына келтирилбейт.

Көрсөтүлгөн мөөнөттөр аяктагандан кийин даттануулар кабыл алынбайт жана кайра кайтарылат.

Кассациялык инстанциядагы соттун токтому ал жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет, биротоло болуп саналат жана даттанылбайт.

1.2. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БУЗУУЛАР ЖӨНҮНДӨ КОДЕКСИНДЕ БЕЛГИЛЕНГЕН ЖООПКЕРЧИЛИК

Кыргыз Республикасынын Бузуулар жөнүндө кодексинин (мындан ары – Кодекс) 10-главасына ылайык Кодексте белгиленген ченемдерди бузуулар үчүн жоопкерчиликке тартууга ыйгарым укуктуу органдардын 2 категориясы бар:

- Кодекстин 42-42², 43-48-беренелеринде каралган бузуулар жөнүндө иштер боюнча шайлоо комиссиялары;
- Кодекстин 42³-беренеси менен каралган бузуулар боюнча ички иштер чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу орган.

Шайлоо комиссиялары тарабынан бузуулар жөнүндө иштерди кароо

Шайлоо комиссиялары шайлоолордун деңгээлине жараша бузуулар жөнүндө иштерди төмөнкү тартипте карайт:

- Президентти жана Жогорку Кеңештин депутаттарын шайлоону даярдоодо жана өткөрүүдө жана референдум өткөрүүдө Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдум өткөрүү

боюнча борбордук комиссиясы тарабынан (мындан ары – Борбордук шайлоо комиссиясы), ошондой эле бузуулар жасалган жер боюнча Аймактык шайлоо комиссиялары тарабынан каралат;

- жергиликтүү кеңештердин депутаттарын шайлоону өткөрүүдө бузуулар жөнүндө иштер тиешелүү аймактык шайлоо комиссиялары тарабынан каралат.

Шайлоо комиссиялары тарабынан каралуучу бузуулар жөнүндө иштер

Кыргыз Республикасынын Бузуулар жөнүндө кодексине ылайык бузуулардын төмөнкүдөй категориялары шайлоо комиссиялары тарабынан каралууга тийиш:

- шайлоо процессинин катышуучусунун укуктарын бузуу (42-берене, 3-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – жеке адамдар үчүн – 5 500 сом, юридикалык жактар үчүн – 17 000 сом);
- шайлоо комиссиясынын анын ыйгарым укуктарынын чегинде кабыл алынган чечимдерин жана талаптарын аткарбай коюу (421-берене, 3-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – жеке адамдар үчүн 55 эсептик көрсөткүчтө же 5500 сом, юридикалык жактар үчүн 170 эсептик көрсөткүчтө же 17 000 сом);
- шайлоочу тарабынан шайлоо дарегин алмаштыргандыгы тууралуу билип туруп анык эмес маалымат бериши (422-берене, 2-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – жеке адамдар үчүн 30 эсептик көрсөткүчтө же 3000 сом, юридикалык жактар үчүн 130 эсептик көрсөткүчтө же 13 000 сом);
- катталган талапкерге, талапкердин ишенимдүү адамына же шайлоо комиссиясынын мүчөсүнө шайлоого катышуу үчүн өргүү берүүдөн баш тартуу (43-берене, 1-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – жеке адамдар үчүн – 1 000 сом, юридикалык жактар үчүн – 5 000 сом);
- шайлоочу, талапкер же анын өкүлү, ишенимдүү адамы тарабынан шайлоо алдындагы үгүт жүргүзүү шарттарынын

бузулушу (44-берене, 4-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – жеке адамдар үчүн – 7 500 сом, юридикалык жактар үчүн – 23 000 сом. Эгерде аталган жорук жалпыга маалымдоо каражаттары тарабынан жасалса, анда 5-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – 28 000 сом);

- талапкер жөнүндө анын ар-намысын же кадыр-баркын жама-натты кылган жалган маалыматты билип туруп таратуу (45-бе-рене, 6-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – жеке адамдар үчүн – 12 500 сом, юридикалык жактар үчүн – 35 000 сом);
- шайлоо дайындалгандан мезгилден тартып шайлоонун на-тыйжалары расмий жарыяланганга чейинки мезгил ичинде талапкердин ар-намысын, кадыр-баркын жана ишкер беде-лин жаманатты кылган маалыматтарды жалпыга маалымдоо каражаттарынын таратуусу (46-берене, 8-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – юридикалык жак-тар үчүн – 55 000 сом);
- алардын чыгарылышы үчүн жооптуу уюмдар жана адамдар жөнүндө маалыматтар камтылбаган анонимдүү үгүт матери-алдарын, же болбосо Кыргыз Республикасынын чектеринен сырткары даярдалган материалдарды таратуу (47-берене, 6-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – жеке адамдар үчүн – 12 500 сом, юридикалык жактар үчүн – 35 000 сом);
- үгүт материалдарын билип туруп жок кылуу же болбосо бу-зуу (48-берене, 4-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет, жеке адамдар үчүн – 7 500 сом, юри-дикалык жактар үчүн – 23 000 сом). Эскертүү. Үгүт матери-алдары имараттын, курулманын же башка объекттин мен-чик ээсинин макулдугу жок илинсе, ал ушул берене боюнча жоопкерчиликтен бошотулат.

* Шайлоо комиссияларынын бузуу жөнүндө иштерди кароо тар-тиби жөнүндө жобо КР БШКнын 2020-жылдын 11-февралындагы № 41 токтому менен бекитилген.

БУЗУУЛАР ЖӨНҮНДӨ ИШТЕРДИ КАРООНУН ЖОЛ-ЖОБОСУ, СХЕМА

Арыздар, ЖМКга билдирүүлөр, интернет; укук коргоо органдарынан, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан материалдар, түз байланышка чалуулар жана башка байланыш каналдары боюнча билдирүүлөр

АШК, БШК

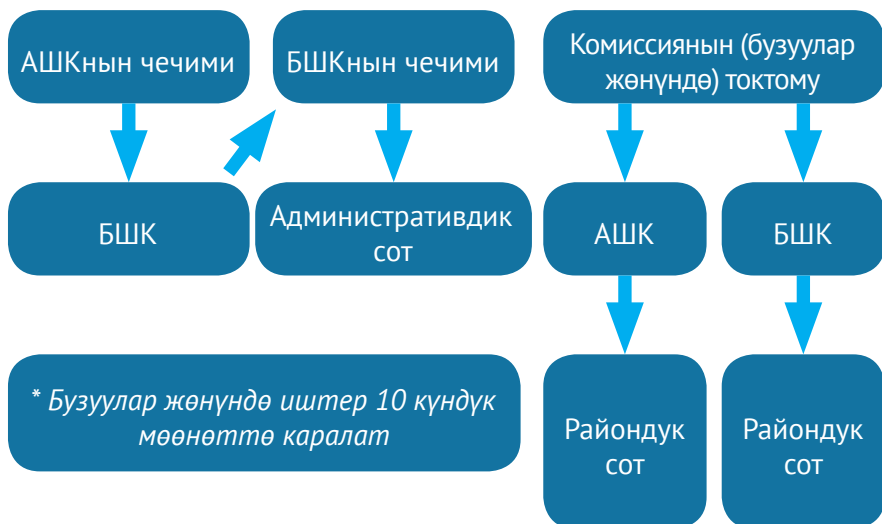
Даттануулар боюнча ЖТ

Арыз жана даттануу предмети боюнча алдын ала кароо

Арыз, даттануу (ЖТ) предметин аныктоо

ДАТТАНУУ ТАРТИБИ

* Бузуулар жөнүндө иштер 10 күндүк мөөнөттө каралат

* Бузуу жөнүндө иш боюнча токтомго даттануу токтомдун көчүрмөсү тапшырылган же аны почта аркылуу алган күндөн тартып 10 күн ичинде берилиши мүмкүн

* Бузуу кызмат адамы тарабынан жасалган жерде каралат жана чечилет (протокол)

*Бузуулар жөнүндө иштер ыйгарым укуктуу органдын жайгашкан жери боюнча каралат (токтом)

- Бузуу жасалган факт белгиленген учурда ыйгарым укуктуу кызмат адамы тарабынан Кыргыз Республикасынын Өкмөтү бекиткен формада кагаз түрүндөгү алып жүрүүчүдө протокол түзүлөт же электрондук колтамга менен күбөлөндүрүлгөн бузуу жөнүндө протоколдун электрондук формасы пайдаланылышы мүмкүн.
- Эгерде жак бузууларды жасагандыгынын фактысын, ага карата жаза чарасын жана кошумча укуктук кесепеттердин колдонуларын талашып-тартышпаса, анда бузуу жасалган жерде токтом чыгарылат, ага протоколду түзгөн адам кол коет, мында көрсөтүлгөн токтом бузуучуга анын көчүрмөсү тапшырылган учурдан тартып күчүнө кирет.

- Эгерде жак бузуулар фактысын же айып пул түрүндө жаза чарасын же ыйгарым укуктуу орган колдоно турган кошумча укуктук натыйжаларды талашып-тартышса, анда түзүлгөн протокол жаза чарасын берүү үчүн комиссиянын кароосуна жөнөтүлөт.

Комиссия бузуулар жөнүндө ишти Кыргыз Республикасынын Бузуулар жөнүндө кодексинин 45-главасында белгиленген тартипте бузуулар жөнүндө иш келип түшкөн учурдан тартып 10 күндөн кечиктирбестен карап чыгат жана төмөнкүдөй токтомдордун бирин чыгарат:

- 1) Жаза чарасын колдонуу жөнүндө;
- 2) Иш боюнча өндүрүштү кыскартуу жөнүндө;
- 3) Туумду эсептөө жөнүндө.

Ички иштер органдары тарабынан каралуучу бузуулар жөнүндө иштер

- Шайлоочулардын (референдумдун катышуучуларынын) пара берүүчүнүн же алар өкүл болгон адамдардын пайдасына активдүү шайлоо укугун ишке ашыруу үчүн акча каражаттарын жана/же материалдык баалуулуктарды алуусу (423-берене, I-категориядагы айып пул салуу түрүндөгү санкцияга алып келет – **жеке адамдар үчүн 1 000 сом**).

Эскертүү. Көрсөтүлгөн беренедө каралган аракетти жасаган адам, эгерде адам шайлоолорду (референдумду) даярдоонун жана өткөрүүнүн жүрүшүндө акча каражаттарын жана материалдык баалуулуктарды алгандыгы тууралуу өз ыктыяры менен билдирген болсо, жоопкерчиликтен бошотулат.

Бузуулардын бирдиктүү реестри

Бузуулар жөнүндө протокол түзүү укугу берилген адамдар түзүлгөн бузуулар жөнүндө протоколду өзүнүн логинин жана жеке паролун колдонуу менен ББР электрондук системасына кечиктирбестен каттайт.

Каттоо Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталган тартипте бузуулар жөнүндө протокол түзүлгөн учурдан тартып 24 сааттан кечиктирилбестен жүргүзүлүүгө тийиш.

Комиссиянын катчысы тарабынан бузууларды ББРде каттоо Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталган тартипте бузуулар жөнүндө протокол түзүлгөн учурдан тартып 24 сааттан кечиктирилбестен жүргүзүлүүгө тийиш.

Бузуулардын бирдиктүү реестрине бузууларды каттоо Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2018-жылдын 21-декабрындагы № 603 токтому менен бекитилген Бузуулардын бирдиктүү реестрин жүргүзүү тартиби жөнүндө жободо аныкталган тартипте жүргүзүлөт.

1.3. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОРУКТАР ЖӨНҮНДӨ КОДЕКСИ МЕНЕН БЕЛГИЛЕНГЕН ЖООПКЕРЧИЛИК

Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодекси менен шайлоо мыйзамдарын бузуу үчүн жоопкерчиликти белгилеген төмөнкү беренелер каралган:

- **Шайлоочунун башка адам үчүн добуш берүүсү** (*87-берене, 30 000 сомдон 60 000 сомго чейин* – II категориядагы айып пул түрүндөгү жазага алып келет).
- **Административдик ресурсту кыянаттык менен пайдалануу** шайлоону жана референдумду даярдоонун, өткөрүүнүн жүрүшүндө, добуш берүү күнү талапкерди, талапкерлердин тизмесин шайлоо максатында талапкерлердин, мамлекеттик жалпыга маалымдоо каражаттарынын, интернет-басылмалардын жетекчилеринин административдик ресурсту кыянаттык менен пайдалануусу (*87¹-берене, II категориядагы айып пул салууга алып келет. Жашы жете электер үчүн 150дөн 250гө чейин эсептик көрсөткүчтө же 15 000 сомдон 25 000 сомго чейин, башка жеке адамдар үчүн 300дөн 600гө чейин эсептик көрсөткүчтө же 30 000ден 60 000 сомго чейин*).

Мамлекеттик жана муниципалдык кызматчылардын, мамлекеттик жана муниципалдык уюмдардын жетекчилеринин, ошондой эле мамлекеттин (муниципалдык) катышуу үлүшү 30 пайыз болгон уюмдардын жетекчилери жана кызматкерлери жасаган ошол эле жосун – белгилүү кызмат ордун ээлөө же белгилүү ишмердүүлүк менен алектенүү укугунан ажыратуу менен II категориядагы айып пул салууга алып келет.

Эскертүү: **Административдик ресурсту кыянаттык менен пайдалануу** – талапкерлердин, кызмат адамдарынын, мамлекеттик жана муниципалдык уюмдардын жетекчилеринин, жалпыга маалымдоо каражаттарынын жана интернет-басылмалардын мүчөлөрүнүн жана уюштуруучуларынын мамлекеттин катышуу үлүшү 30 пайыздан ашык мамлекеттик жана муниципалдык ишканалардын мамлекеттик жарандык жана муниципалдык кызматчылардын же кызматкерлердин үстүнөн, талапкерлердин теңдигин бузган бул же тигил талапкерди, саясий партияны колдоонун саясий жана башка формаларына трансформациялануучу финансынын жана алардын бөлүштүрүүнүн үстүнөн контролдоонун натыйжасында алынган адамдык, финансылык, материалдык, медиа, институционалдык ресурстарды шайлоодо кыянаттык менен пайдалануусу.

- Шайлануучу кызмат ордуна талапкердин билип туруп анык эмес малыматтарды, шайлоо жөнүндө мыйзамда каралган документтерди, анын ичинде башка мамлекеттин жарандыгы жоктугу жөнүндө документти берүүсү, ошондой эле аны көрсөтүү, каттоо жана шайлоо үчүн тоскоол болгон маалыматтарды жаап жашыруу (87²-берене, I категориядагы айып пул түрүндөгү санкцияга алып келет – жеке адамдар үчүн 200дөн 300гө чейин эсептик көрсөткүчтө же 20 000ден 30 000 сомго чейин).

Мамлекеттик же муниципалдык кызматкерлер тарабынан жасалган ошол эле жосун – белгилүү бир кызматтарды ээлөө же белгилүү бир иш жүргүзүү укугунан ажыратуу менен I категориядагы айып түрүндөгү жазага алып келет.

1.4. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖАЗЫК КОДЕКСИНДЕ БЕЛГИЛЕНГЕН ЖООПКЕРЧИЛИК

Кыргыз Республикасынын жазык кодекси менен кылмыштардын төмөнкү түрлөрү каралган:

- **191-берене. Шайлоо укуктарын жүзөгө ашырууга тоскоолдук кылуу.** Кылмыштын ар кандай курамын камтыган төмөнкү бөлүктөрдөн турат.

1) Жарандын өз шайлоо укуктарын же референдумга катышуу укугун эркин жүзөгө ашырууга тоскоолдук кылуу, добуш берүүнүн жашыруундуулугун бузуу –

IV категориядагы коомдук иштерге (жашы жете электер үчүн – 100 сааттан 120 саатка чейин, башка жеке адамдар үчүн – 280 сааттан 360 саатка чейин) же III категориядагы түзөтүү жумуштарына (жашы жете электер үчүн – алты айдан тогуз айга чейин, башка жеке адамдар үчүн – эки жылдан эки жыл алты айга чейин) же IV категориядагы айып салууга (жашы жете электер үчүн 800дөн 1000 эсептик көрсөткүчкө чейин же 80 000 сомдон 100 000 сомго чейин, башка жеке адамдар үчүн 1800дөн 2200 гө чейин эсептик көрсөткүчтө чейин же 180 000ден 220 000 сомго чейин) жазаланат.

2) Шайлоо комиссияларынын, референдум өткөрүү боюнча комиссиялардын ишине же болбосо алардын өз милдеттерин аткаруу менен байланышкан шайлоо комиссиясынын, референдумду өткөрүү боюнча комиссиясынын мүчөсүнүн ишине тоскоолдук кылуу, анын ичинде кызмат ордун же кызматтык абалын анын чечимине таасир көрсөтүү максатында пайдалануу, тактап айтканда талапкерди, талапкерлердин тизмесин каттоо, шайлоочулардын, референдумдун катышуучуларынын добуштарын саноо жана башка маселелер боюнча кызмат адамынын талабы же көрсөтмөсү же шайлоо процессинде колдонулуучу мамлекеттик маалыматтык системаларынын маалыматтарын фальсификациялоо же атайылап ишин бузуу аракетин –

IV категориядагы коомдук иштерге же III категориядагы түзөтүү жумуштарына, же IV категориядагы айып салууга алып келет.

3) Мамлекеттик жана муниципалдык кызматчылар жасаган ошол эле жосун –

IV категориядагы түзөтүү жумуштарына же V категориядагы айып салууга алып келет (жеке адамдар үчүн 2200дөн 2600гө чейин эсептик көрсөткүчтө же 220 000 сомдон 260 000 сомго чейин).

• **192-берене. Шайлоолорду өткөрүү мезгилинде акча каражаттарын төлөө же таратуу, материалдык баалуулуктарды берүү же кандайдыр бир кызматты же башка байгерчиликти алууга көмөктөшүү жолу менен шайлоочуларды сатып алуу –**

IV категориядагы айып салууга (жашы жете электер үчүн 800дөн 1000гө чейин эсептик көрсөткүчтө же 80 000 сомдон 100 000 сомго чейин, башка жеке адамдар үчүн 1800дөн 2200гө чейин эсептик көрсөткүчтө же 180 000 сомдон 220 000 сомго чейин) жазаланат;

2. Кыргыз Республикасынын Президенттигине талапкер, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин же жергиликтүү кеңештин депутаттыгына талапкер жана башка мамлекеттик бийликтин органына жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органына талапкер, ошого тете анын жубайы, алардын жакын туугандары жана ыйгарым укуктуу өкүлдөрү, ишенимдүү адамдары тарабынан жасалган ошол эле жосун –

У категориядагы айып салууга (жашы жете электер үчүн 1000ден 1200гө чейин эсептик көрсөткүчтө же 100 000 сомдон 120 000 сомго чейин, башка жеке адамдар үчүн 2200дөн 2600гө чейин эсептик көрсөткүчтө же 220 000 сомдон 260 000 сомго чейин) же I категориядагы эркиндигинен ажыратууга (жашы жете электер үчүн бир жылдан бир жыл алты айга чейин, башка жеке адамдар үчүн эки жыл алты айга чейин) жазаланат.

• **193-берене. Шайлоо өнөктүгүнүн каржылоо тартибин бузуу**

Талапкердин, саясий партиянын, шайлоо өнөктүгүн, референдум өткөрүү боюнча демилгечи топтун ишин каржылоонун тартибин төмөнкүлөрдү жасоо менен бузуу:

1) шайлоодо же референдумда белгилүү натыйжага жетүү максатында, тиешелүү фондду кыйгап өтүү менен талапкерге, саясий партияга, референдум өткөрүү боюнча демилгечи топко ири суммадагы акча же башка материалдык каражаттарды берүү;

2) шайлоодо же референдумда белгилүү натыйжаларга жетүү максатында шайлоо фонддоруна, референдум фонддоруна которулбаган ири суммадагы акча каражаттарын чыгымдоо;

3) шайлоо же референдум менен түздөн түз же кыйыр байланышкан жана шайлоодо же референдумда белгилүү натыйжаны алууга же референдум демилгесин жылдырууга багытталган, тиешелүү шайлоо фондунан акысын төлөөсүз же тиешелүү шайлоо фондунан негизсиз төмөндөтүлгөн баада акы төлөө менен ири өлчөмдө жүзөгө ашырылган акы төлөнүүчү жумуштарды аткаруу, товарларды сатып өткөрүү, акы төлөнүүчү иштерди аткаруу;

4) алмаштыруучу адамдар аркылуу шайлоолор жана референдумдар жөнүндө мыйзамдарда тыюу салынган кайрымдуулук каражаттарын шайлоо фондуна же референдум фондуна ири өлчөмдө төгүү –

IV категориядагы белгилүү бир кызмат ордун ээлөө, же болбосо белгилүү бир иш менен алектенүү укугунан ажыратууга (4 жылдан 5 жылга чейинки мөөнөткө) же IV категориядагы түзөтүү жумуштарына (2 жыл 6 алты айдан 3 жылга чейин), же V категориядагы айып салууга (220 000 сомдон 260 000 сомго чейин) же I категориядагы айып салуу (60 000 сомдон 100 000 сомго чейин) менен I категориядагы эркиндигинен ажыратууга (2 жыл 6 алты айга чейин) жазаланат.

• **194-берене. Шайлоо же референдум өткөрүүдө каражаттарды мыйзамсыз пайдалануу**

Талапкердин, саясий партиянын талапкеринин же референдум өткөрүү боюнча демилгечи топтун ыйгарым укуктуу өкүлүнүн, алардын каржы маселелери боюнча ыйгарым укуктуу өкүлдөрүнүн төмөнкүдөй жолдор менен жасаган аракеттери:

1) шайлоо фондуна, референдум фондуна түшпөгөн каржы же материалдык каражаттарды шайлоо өнөктүгүн өткөрүү же референдумду өткөрүү демилгесин жылдыруу максатында ири өлчөмдө пайдалануу;

2) шайлоолор жана референдумдар жөнүндө мыйзамдарда тыюу салынган жана атайын шайлоо эсебине, референдум фондунун атайын эсебине которулган кайрымдуулук каражаттарын ири өлчөмдө чыгымдоо –

IV категориядагы белгилүү бир кызмат ордун ээлөө, же болбосо белгилүү бир иш менен алектенүү укугунан ажыратууга (4 жылдан 5 жылга чейинки мөөнөткө) же IV категориядагы түзөтүү жумуштарына (2 жыл 6 айдан 3 жылга чейин), же V категориядагы айып салууга (60 000 сомдон 100 000 сомго чейин) же I категориядагы айып пул төлөө менен I категориядагы эркиндигинен ажыратууга жазаланат.

• **195-берене. Шайлоо документтерин бурмалоо**

1. Шайлоо документтерин, референдум документтерин бурмалоо, добуштарды билип туруп туура эмес эсептөө же шайлоонун, референдумдун натыйжаларын билип туруп туура эмес белгилөө, эгерде бул жосундар шайлоо комиссиясынын, референдум өткөрүү боюнча комиссиянын мүчөсү, талапкер же анын ыйгарым укуктуу өкүлү, ишенимдүү адамы, ошого тете саясий партиянын, референдум өткөрүү боюнча демилгечи топтун ыйгарым укуктуу өкүлү тарабынан жасалса –

IV категориядагы түзөтүү жумуштарына (2 жыл 6 алты айдан 3 жылга чейин) же V категориядагы айып салууга (220 000 сомдон 260 000 сомго чейин) же эки жылга чейинки мөөнөткө белгилүү бир кызмат ордун ээлөө, же болбосо белгилүү бир иш менен алектенүү укугунан ажыратуу менен I категориядагы эркиндигинен ажыратууга (1 жылдан 2 жылга чейин) жазаланат.

2. Төмөнкүлөр жасалган ошол эле жосундар:

1) шайлоо комиссиясынын же референдум өткөрүү боюнча комиссиянын төрагасы, төрагасынын орун басары, катчысы тарабынан;

2) алдын ала сүйлөшүү боюнча адамдардын тобу менен –

VI категориядагы айып салууга (260 000 сомдон 300 000 сомго чейин) же эки жылга чейинки мөөнөткө белгилүү бир кызмат ордун ээлөө, же болбосо белгилүү бир иш менен алектенүү укугунан ажыратуу менен II категориядагы эркиндигинен ажыратууга (1 жылдан 2 жылга чейин) жазаланат.

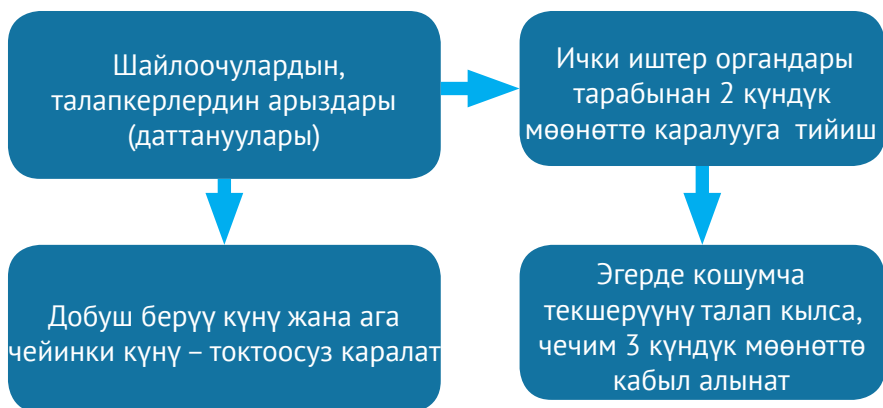
2. ШАЙЛООГО ДАЯРДАНУУ ЖАНА ӨТКӨРҮҮ МЕЗГИЛИНДЕ УКУК КОРГОО ОРГАНДАРЫ

Кыргыз Республикасындагы шайлоолор жалпы, тең жана түз шайлоо укугунун негизинде жашыруун добуш берүү менен өткөрүлөт жана республиканын жарандары өздөрүнүн шайлоо укуктарын эркин жана ыктыярдуу колдонуусуна негизделген.

Эч кимдин жарандарды шайлоого катышууга же катышпоого мажбурлоо максатында, ошондой эле эркин билдирүүгө аларга таасир этүүгө укугу жок.

Участкалык шайлоо комиссиясынын төрагасынын чакыруусу боюнча ички иштер органдары шайлоо участогунун аймагында, ошондой эле добуш берүү жайында добуш берүүдө **коомдук тартипти камсыз кылат.**

Мамлекеттик органдардын жана башка органдардын, алардын кызмат адамдарынын, шайлоо процессинин башка катышуучуларынын жарандардын шайлоо укуктарын, шайлоо жөнүндө мыйзамдардын талаптарын бузган чечими жана (же) аракетин (аракетсиздиги) прокуратура органдарында, ички иштер органдарында даттанылышы мүмкүн.

Жарандардын конституциялык укуктарына жана эркиндиктерине каршы кылмыштар жана жоруктар жөнүндө жазык иштери боюнча сотко чейинки өндүрүш ички иштер органдары тарабынан жүргүзүлөт.

Ички иштер органдары – коомдук тартипти бузууга тийиштүү арыздарды (даттанууларды), ошондой эле мыйзамдарда (ЖК, ЖжК) белгиленген жоопкерчилик каралган аткаруу бийлигинин органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдарын кошпогондо, шайлоо процессине катышуучуларынын иш-аракеттерине арыздарды кароо боюнча иш жүргүзөт.

Прокуратура органдары – аткаруу бийлигинин органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, алардын кызмат адамдары тарабынан шайлоо мыйзамдарын сакташына көзөмөл жүргүзөт, ошондой эле мыйзамдарда (ЖК, ЖжК) белгиленген жоопкерчилик каралган алардын иш-аракеттерине арыздарды (даттанууларды) карайт. Мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдары тарабынан шайлоо мыйзамдарын жазыктык бузуулар болгон учурда жана жазык иши козголгон учурда (шектелгендиги тууралуу билдирме чыгарылганда) андан ары териштирүү үчүн тиешелүү тергөө органдарына жөнөтүлөт.

Добуш берүү күнү жана ага чейинки күн ички иштер органдары, прокуратура органдары, ошондой эле сот органдары үчүн жумуш күн болуп эсептелет

КЫЛМЫШТАРДЫН ЖАНА ЖОРУКТАРДЫН БИРДИКТҮҮ РЕЕСТРИ

Кылмыштардын жана жоруктардын бирдиктүү реестри – сотко чейинки өндүрүштү баштоо, процесстик аракеттер, жазык иши жана (же) жоруктар жөнүндө иштин жүрүшү, жазык сот өндүрүшүнүн катышуучулары жана арыздануучулары жөнүндө маалыматтар киргизилген электрондук маалымат базасы. **Сотко чейинки өндүрүш** – арыздар, кылмыштар жана (же) жоруктар жөнүндө билдирүүлөр Кылмыштардын жана жоруктардын бирдиктүү реестрине катталган учурдан тартып прокурор тарабынан иштин материалдары маңызы боюнча кароо үчүн сотко жиберилген жазык сот өндүрүшү. Жазык иши боюнча сотко чейинки өндүрүш тергөө формасында, ал эми жоруктар ушул Кодексте каралган тартипте жоруктар жөнүндө иштер боюнча өндүрүш формасында жүргүзүлөт. Сотко чейинки өндүрүш маалыматтарды Кылмыштардын жана жоруктардын бирдиктүү реестрине киргизген учурдан тартып башталат.

Кылмыштардын жана жоруктардын бирдиктүү реестринде маалыматты киргизүүнүн датасы автоматтык түрдө белгиленет жана жазык ишинин же жорук жөнүндө иштин номери ыйгарылат.

Сотко чейинки өндүрүштүн башталышы:

Алгачкы текшерүү органынын ыйгарым укуктуу кызмат адамы, тергөөчү, прокурор жасалган кылмыш же болбосо жорук жөнүндө арыз, билдирүү алынган учурдан тартып же кылмыш, жорук жасалгандыгын айгинелеген жагдайларды түздөн түз тапканда, бөлүнүп берилген жазык ишинин жана жоруктар жөнүндө иштин материалдары келип түшкөндө, ошондой эле сотко чейинки өндүрүштүн материалдары чет өлкөлүк мамлекеттен келип түшкөндө, токтоосуз, 24 сааттан кечикпестен тиешелүү маалыматтарды Кылмыштардын жана жоруктардын бирдиктүү реестрине киргизүүгө милдеттүү.

Жазык иши же жорук жөнүндө иш боюнча сотко чейинки өндүрүштүн башталышы жөнүндө кылмыш же жорук жөнүндө арыз же билдирүү алардан келип түшкөн жеке адамга же юридикалык жакка кабарланат.

Сотко чейинки өндүрүштүн башталышы жөнүндө тергөөчү, алгачкы текшерүү органынын ыйгарым укуктуу кызмат адамы 24 сааттан кечиктирбестен прокурорго билдирет.

Арыз ээсине билип туруп жалган билдирүү бергендиги үчүн жоопкерчиликке тартылары жөнүндө эскертилет, ал жөнүндө берилген арызда же протоколдо белги коюлат, ал арыз ээсинин кол тамгасы менен күбөлөндүрүлөт.

Кылмыш жана (же) жорук жөнүндө арыздарды жана билдирүүлөрдү кабыл алуу жана кароого алуу милдеттүүлүгү:

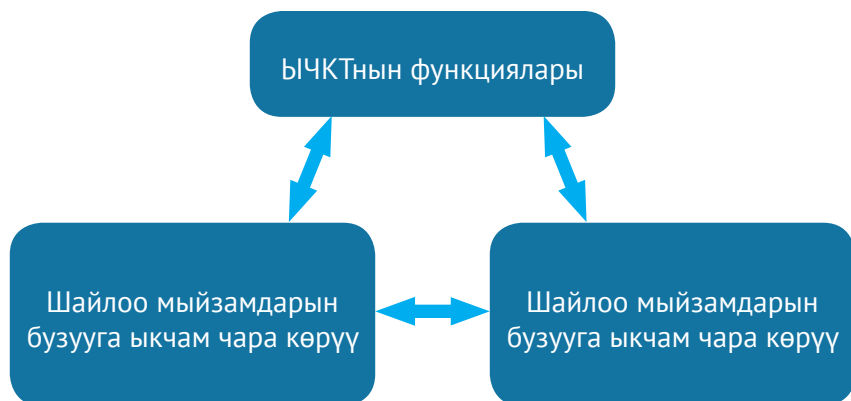
Сотко чейинки өндүрүштү жүзөгө ашыруучу органдар кандай гана болбосун жасалган же даярдалып жаткан кылмыш жана (же) жасалган жорук жөнүндө арызды же билдирүүнү кабыл алууга жана каттоого милдеттүү. Арыз ээсине арызды же билдирүүнү кабыл алган адамды көрсөтүү менен арыздын же билдирүүнүн Кылмыштардын жана жоруктардын бирдиктүү реестринде катталган убактысын жана каттоо номерин көрсөтүү менен кылмыш жана (же) жоруктун катталгандыгы тууралуу документ берилет.

Кылмыш жөнүндө арызды каттоодон кабыл алуудан же каттоодон баш тартуу мыйзамда белгиленген жоопкерчиликке алып келет.

3. БУЗУУЛАРГА ЫКЧАМ ЧАРА КӨРҮҮ ЖАНА КӨРҮЛГӨН ЧАРАЛАР ТУУРАЛУУ МААЛЫМДОО

«Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык мыйзамына кабыл алынган өзгөртүүлөргө ылайык ыкчам чара көрүүчү координациялык топтор жөнүндө түшүнүк киргизилген. Мындай түрдөгү топту уюштуруу тажрыйбасы 2016-жылы башталгандыгын эске алуу керек жана 2019-жылы өзүнүн ченемдик бекемделишине ээ болгон.

Алсак, учурда көрсөтүлгөн мыйзамда шайлоолорду даярдоодо жана өткөрүүдө шайлоо комиссиялары **тарабынан ыкчам чара көрүүчү координациялык топтор (мындан ары – ЫЧКТ)** түзүлө тургандыгы белгиленген. Шайлоо комиссияларынын бардык деңгээлдеринде ЫЧКТ түзүлөт, анын курамына укук коргоо органдарынын өкүлдөрү кирет.

Ыкчам чара көрүү координациялык тобунун ишинин тартиби Борбордук шайлоо комиссиясы тарабынан кабыл алынган жобо менен жөнгө салынат (КР БШКнын 2020-жылдын 4-февралындагы № 33 токтому менен бекитилген «Ыкчам чара көрүүчү координациялык тобунун иш тартиби жөнүндө жобо»).

МАКСАТТАРЫ:

ЫЧКТ шайлоонудаярдоодо жана өткөрүүдө шайлоо мыйзамдарынын бузулушуна ыкчам чара көрүү жана жарандарды көрүлүп жаткан чаралар жөнүндө маалымдоо максатында түзүлөт

ПРИНЦИПТЕРИ:

ЫЧКТ өз ишин мыйзамдуулук, ачыктык жана айкындуулук принциптеринде жүзөгө ашырат.

Кыргыз Республикасынын шайлоолорун даярдоо жана өткөрүү мезгилинде шайлоо комиссияларынын чечимдери менен Борбордук шайлоо комиссиясынын, аймактык шайлоо комиссияларынын деңгээлинде ыкчам чара көрүүнүн координациялык топтору түзүлөт, алардын курамына тиешелүүлүгүнө жараша Борбордук шайлоо комиссиясынын, аймактык шайлоо комиссияларынын мүчөлөрү, Борбордук шайлоо комиссиясынын аппаратынын кызматкерлери, прокуратура органдарынын, ички иштер органдарынын, Кыргыз Республикасынын улуттук коопсуздук органдарынын тиешелүү деңгээлдеги органдарынын (укук коргоо органдарынын) өкүлдөрү кирет.

Укук коргоо органдары Кыргыз Республикасынын Президентин, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын, жергиликтүү кеңештин депутаттарын шайлоону даярдоо жана өткөрүү мезгилинде Борбордук шайлоо комиссиясынын жана/же аймактык шайлоо комиссияларынын суроо-талабы боюнча ыкчам чара көрүүнүн координациялык тобунун курамына киргизүү үчүн өз өкүлдөрүнүн маалыматтарын шайлоону дайындоо жөнүндө чечим расмий жарыяланган күндөн тартып 5 календардык күнүнөн кечиктирбестен жөнөтүшөт.

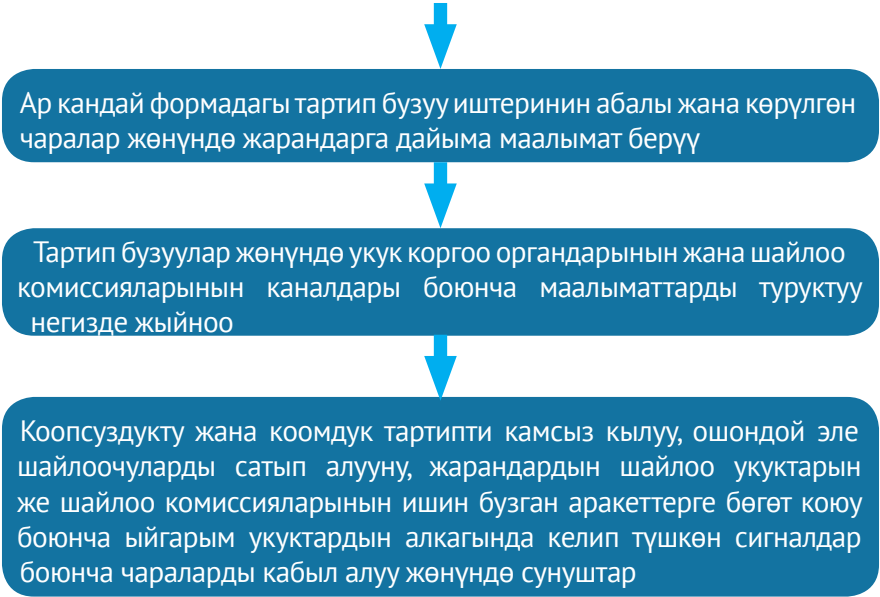
Мында топтордун курамына тиешелүү деңгээлдердеги (борбордук, облустук, райондук, шаардык) органдардын жетекчилери, ошондой эле жумушчу тартибинде өз ара аракеттенүү үчүн башка кызматкерлер да кирүүгө тийиш.

ЫЧКТ МИЛДЕТТЕРИ:

Келип түшкөн кайрылууларды, шайлоочулардын жана шайлоо процессинин башка субъектилеринин арыздарын жана даттанууларын, шайлоо мыйзамдарын бузуулар боюнча ЖМКнын, интернет басылмалардын билдирүүлөрүн кабыл алуу, иштеп чыгууну жана ыкчам талдоо

Ар бир сигнал, кайрылуу, арыз боюнча аракеттердин алгоритмин талдоо жана иштеп чыгуу, зарыл чаралар жөнүндө ыкчам тапшырмаларды берүү (укук коргоо органдары өзүнүн компетенциясынын алкагында)

Арыздарда, даттанууларда жана шайлоочулар менен шайлоо процессинин башка субъектилеринин кайрылууларында баяндалган маалыматтардын (сигналдардын) жана фактылардын аныктыгын токтоосуз текшерүүнү, ыкчам чара көрүү үчүн тиешелүү чечим кабыл алууга тийиш болгон тиешелүү органдарга жөнөтүү

Ар кандай формадагы тартип бузуу иштеринин абалы жана көрүлгөн чаралар жөнүндө жарандарга дайыма маалымат берүү

Тартип бузуулар жөнүндө укук коргоо органдарынын жана шайлоо комиссияларынын каналдары боюнча маалыматтарды туруктуу негизде жыйноо

Коопсуздукту жана коомдук тартипти камсыз кылуу, ошондой эле шайлоочуларды сатып алууну, жарандардын шайлоо укуктарын же шайлоо комиссияларынын ишин бузган аракеттерге бөгөт коюу боюнча ыйгарым укуктардын алкагында келип түшкөн сигналдар боюнча чараларды кабыл алуу жөнүндө сунуштар

БШК ҮЧКТ КАТЧЫЛЫГЫ:

- 1255 кыска номери
- электрондук дареги: kgor_cec@shailoo.gov.kg
- ишеним телефону: 0312 62-62-46
- WhatsApp: 0990021255

4. ШАЙЛОО КОМИССИЯЛАРЫ ТАРАБЫНАН КЕЛИП ТҮШКӨН АРЫЗДАРДЫ, ДАТТАНУУЛАРДЫ ЭСЕПКЕ АЛУУ ЖАНА МОНИТОРИНГ ЖҮРГҮЗҮҮ

Шайлоо комиссияларына келип түшкөн бардык арыздар (даттануулар) милдеттүү түрдө катталууга тийиш.

Шайлоо комиссияларынын дарегине келип түшкөн шайлоо процессинин катышуучуларынын даттанууларын жана арыздарын эсепке алуу жана мониторинг жүргүзүү максатында Борбордук шайлоо комиссиясынын расмий сайтында Арыздар жана даттануулар реестри түзүлгөн жана иш алып барууда. Шайлоо комиссияларына бардык келип түшкөн арыздар (даттануулар) жана алар боюнча кабыл алынган чечимдер тууралуу маалымат милдеттүү түрдө аталган Реестрде жайгаштырылат.

Реестр Борбордук шайлоо комиссиясы тарабынан шайлоо комиссияларынын ишинин **ачыктыгын жана айкындуулугун камсыз кылуу, шайлоо процессинин субъекттерин (катышуучуларын)**, ошондой эле башка кызыкдар адамдарды шайлоо комиссиялары тарабынан каралган арыздар (даттануулар) жөнүндө маалымдоо максатында түзүлгөн.

Арыздар (даттануулар) катталгандан кийин Жумушчу топтун кароосуна берилет, ал арыздарды (даттанууларды) алдын ала карап чыгып, АШК, БШКнын жыйналышына чечимдин долбоорун киргизет. **Чечимдер АШК, БШКнын жыйналыштарында чыгарылат.** Мында, шайлоо комиссиясынын чечими жумушчу топ сунуштаган чечим менен дал келбей калышы мүмкүн.

Аймактык шайлоо комиссиялары тарабынан каралган бардык арыздар (даттануулар) Шайлоочулардын укуктарын бузуу фактылары жөнүндө реестрде чагылдырылууга тийиш (кагаз нускада) жана Борбордук шайлоо комиссиясынын расмий сайтына күн сайын жарыялоо үчүн Борбордук шайлоо комиссиясына берилет.

Шайлоо комиссиясы кабыл алган чечим Борбордук шайлоо комиссиясынын расмий сайтына жайгаштырылат

Аймактык шайлоо комиссиясынын/Борбордук шайлоо комиссиясынын бардык катталган арыздары (даттануулары) Борбордук шайлоо комиссиясынын расмий сайтында Арыздардын (даттануулардын) реестринде **катталган учурдан тартып 5 календарлык күндөн**

кечиктирилбестен чагылдырылат. Участкалык шайлоо комиссияларынын Арыздар (даттануулардын) реестри Борбордук шайлоо комиссиясынын расмий сайтында жыйынтык чыгарылгандан кийин 5 календарлык күндөн кечиктирилбестен чагылдырылат.

Реестр БШК тарабынан шайлоо комиссияларынын ачыктыгын жана айкындуулугун камсыз кылуу, шайлоо процессинин субъектерин шайлоо комиссиялары тарабынан каралган арыздар (даттануулар) жөнүндө маалымдоо максатында түзүлгөн.

Реестрде төмөнкү маалыматтар камтылат:

Арыздарды (даттанууларды) караган шайлоо комиссиясынын аталышы	Арыздарды (даттанууларды) берген адамдын жана (же) анын өкүлүнүн инициалдары	Арыздар (даттануулар) келип түшкөн дата	Арыздардын (даттануулардын) кыскача мазмуну	Арыздарды (даттанууларды) кароонун жыйынтыктары боюнча Шайлоо комиссиясынын чечими, көрсөтүлгөндүн тексти жайгаштырылат	Бишкек шаарынын административдик сотунун жана Жогорку Соттун чечими
--	--	---	---	---	---

Мисал катары, сүрөттө БШКга келип түшкөн Даттануулар реестри менен экрандын скрини берилген. Аталган маалымат ресурста даттануунун көчүрмөсү, ошондой эле даттанууну кароонун жыйынтыгы боюнча АШКнын протоколу тиркелген.

№ п/п	Дата поступления в ТИК/ЦИК КР	Тип обращения	Данные заявителя	Краткое содержание	Решение Рабочей группы ЦИК
19	17.10.2017	Даттануу / Жалоба	Сузакская ТИК ОО «Юстиция за демократию и гражданское общество»	Жалоба о нарушении конституционного Закона «О выборах Президента КР и депутатов Жогорку Кенеш КР» на УИК № 2117, УИК № 2118, УИК № 2119	✓ Решение Рабочей группы ЦИК Подробнее
18	16.10.2017	Билдирүү / Завеление	Бишкекская ТИК кандидат на должность Президента КР «Икпалиева Т.»	0 27 дополнительно образованных избирательных участках по г. Бишкек. Заявитель считает, что БТИК официально "не образовывала указанные дополнительные участки" Требование: 1. Признать итоги голосования на 27 УИК недействительными	✓ Решение Рабочей группы ЦИК Подробнее
17	15.10.2017	Билдирүү / Завеление	Бишкекская ТИК от гр-ки Катанцовой А. И.	Заявитель утверждает, что на УИК № 1219 "нарушен принцип тайного голосования" Требование: Принять соответствующие меры	✓ Решение Рабочей группы ЦИК Подробнее
16	15.10.2017	Билдирүү / Завеление	Бишкекская ТИК ОО"Бишкекский	Заявитель указывает, что на УИК № 1234 после подписания протокола, секретарь выдала копию протокола, но не заверила печатью.	✓ Решение Рабочей группы ЦИК

Аймактык/борбордук шайлоо комиссияларында бардык катталган даттануулар (арыздар) даттанууну каттаган учурдан тартып 5 күндөн кечиктирилбестен Реестрде чагылдырылат.

УШКнын Даттанууларынын (арыздарынын) реестри жыйынтыктарды чыгаргандан кийин 5 календардык күндөн кечиктирбестен БШКнын сайтында чагылдырылат.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын өркүндөтүүгө көмөк көрсөткөндүгү, ошондой эле ишке ашыруу, жарандардын шайлоо укуктарынын сакталышы, талапкерлер жана саясий партиялар үчүн бирдей шарттарды түзүү жана Кыргызстанда эркин демократиялык шайлоону өткөрүү үчүн база болуп саналган шайлоо процессинин уюштуруу-техникалык базасын жакшыртууга активдүү катышкандыгы үчүн шайлоо процессинин катышуучуларына ыраазычылык билдиребиз.

КР Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоону даярдоо жана 2020-жылдын 4-октябрында өткөрүү татаал учурда, Кыргызстан гана эмес, бүткүл дүйнө жүзү COVID-2019 пандемиясы менен күрөшүп жаткан шартта өтүп жатат.

Коопсуз жана ишеним жараткан шайлоону өткөрүү БШКнын жана укук коргоо органдарынын ырааттуу иштөөсүндө гана мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Шайлоо жана референдумдарды өткөрүү боюнча борбордук комиссиясы ушул кыйын мезгилде шайлоо мыйзамдарын бузууларга натыйжалуу чара көрүү жана конституциялык ченемдерге жана кепилдиктерге ылайык шайлоо процессинин катышуучуларынын жарандык жана саясий укуктарын коргоо менен шайлоого ишенимди бекемдөөгө салым кошот деп ишенебиз.

Урматтоо менен,

КР БШК

